

In de voetsporen van Jos: op het spoor van Bobby Fischer op IJsland

Frans Smit, december 2015

Ik neem op 1 oktober 2015 de bus van Reykjavik naar Selfoss. Het openbaar vervoer kent een systeem dat nog ouderwetsser oogt dan onze oude strippenkaart. Ik neem alle kartonnetjes en transitstrookjes zonder vragen aan en geef ze ook weer af als de chauffeurs ernaar vragen. Het systeem werkt vlekkeloos. Het is grijs weer, er staat een stevige wind en geregeld is er motregen. De reis door het bemoste en overwegend lege vulkaanlandschap duurt ongeveer anderhalf uur.

Het is niet moeilijk om in Selfoss het Fischeretur –het Fischer Museum- te vinden. Het bevindt zich op de eerste verdieping van een winkelpand. De ingang is aan de achterkant en de deur boven de trap staat open. Daar aangekomen ontmoet ik Aldis (- de beheerder met wie ik tevoren heb gemaïld-) en een paar dat bij navraag uit Franstalig Canada blijkt te komen. Zij zijn op goed geluk naar het museum gegaan en troffen het open aan omdat ik de afspraak had gemaakt. Ze schaken niet maar zeggen gefascineerd te zijn door het gegeven dat er zoiets als een Fischermuseum bestaat. Zo wordt een privé bezoek een kleine groepsrondleiding. Aldis vertelt aan de hand van het tentoongestelde fotomateriaal het verhaal over de relatie van Fischer met IJsland.

Gaandeweg het verhaal blijkt dat Aldis bijzonder kritisch is op hoe de VS Fischer hebben behandeld. Ze lijkt enigszins teleurgesteld als ik zeg dat ik Nederlander ben want ze had op de een of andere manier begrepen dat ik Amerikaan zou zijn. Ze had zich denkkelijk verheugd op een stevig debat en dat valt niet mee met een vriendelijk polderende Amsterdammer. Maar er ontspint zich wel een interessante discussie. Ze stelt dat Fischer ten onrechte in 1992 veroordeeld werd voor het doorbreken van sancties tegen Joegoslavië omdat schaken helemaal niet op de lijst van verboden activiteiten voor zou zijn gekomen. Verder vertelt ze over hoe Fischer door de CIA werd geschaduw en door de Amerikanen stelselmatig als een gek werd neergezet. En dat voor iemand die door de BBC werd uitgeroepen als een van de 100 belangrijkste historische figuren van de 20ste eeuw.

Kortom, het geschiedbeeld wordt flink opgeschud. Als ze stelt dat veel van Fischer's denkbeelden eigenlijk heel redelijk waren, haak ik toch enigszins af. Maar we zijn het erover eens dat Fischer een genie was, en een van de extreem rechtlijnige soort. En we zijn het erover eens dat Amerika zijn held niet voldoende heeft geëerd. Dat lot treft overigens ook Kasparov tegenwoordig in Rusland. Deze bezocht het Fischer Museum in 2014 en heeft een schaakbord gesigineerd. Net als Spassky een aantal jaren eerder.

Naast originele notatieformulieren bevatten de vitrines veel curiosa over de match, zoals grafieken van metingen van de straling van Fischer's stoel, longdrinkglazen met een afbeelding van de eindstelling van de 2^e partij - die gelijk is aan de beginstelling- en een originele reserveset schaakstukken. Een replica van de speeltafel vult de ruimte. Het origineel bevindt zich in het Nationaal Museum en wordt daar verborgen gehouden in het depot. Merkwaardigerwijs staat in de tentoonstelling in dat museum wel een avondse schaakcomputer uit de jaren 80.

Er staat een buitengewoon normale stoel in het Fischereset, waarop Fischer placht te zitten tijdens zijn urenlange bezoeken aan het boekenantiquariaat in Reykjavik. Aldis gebiedt mij erop te zitten zodat ik op de foto kan worden vastgelegd. Het is niet mijn gewoonte om museumstukken aan te raken. Laat staan om erop te zitten.

Aldis vertelt dat het museum is opgezet zonder enige subsidie en dat het kan bestaan door donaties en verkoop van merchandise. Uiteraard heb ik ook een gift en wat aankopen gedaan. Ik ben vergeten het boekje te kopen waarin wordt gesteld dat de Lewis Chessmen niet uit Noorwegen afkomstig zijn maar in IJsland zijn gemaakt. Ik moet dus nog een keer terug. Maar de pennen en de poster heb ik wel thuisgebracht.

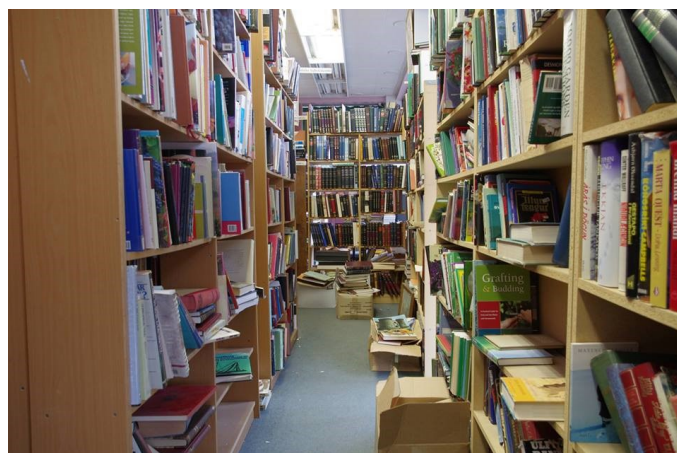
Nadat ik heb uitgelegd waar de naam Fischer Z vandaan komt, wordt het tijd om Fischer's graf te bezoeken. Dat bevindt zich iets buiten het stadje op de begraafplaats van de kleine Luthers kerk. Het Canadese stel biedt me een lift aan en we nemen afscheid van Aldis. Ze

blijken een kleine Toyota te hebben gehuurd waarin ze al reizend door IJsland ook hebben geslapen. Het interieur oogt bijgevolg wat doorleefd. Ik wring me op de achterbank en we gaan op weg door de gestaag vallende motregen. Het graf bevindt zich meteen links na het hek van de kerk. Het is klein. Er zijn zwarte steentjes en schaakstukken op gelegd. Aldis vertelde dat Fischer op diens uitdrukkelijke verzoek zo snel mogelijk is begraven. De reden is onduidelijk, maar er zijn zoals bij alles dat mijn schaakheld betreft, speculaties. Ik ga op de foto bij het graf, hurkend in de wind en de regen. De plek voelt aan als de bestemming van een pelgrimstocht.

De Canadezen brengen me terug naar Selfoss. Daar blijkt dat de bus pas anderhalf uur later vertrekt. Daarom eet ik wat in een eetcafe en raak ik in geanimeerd gesprek met een Letse serveerster over fotografie. En helemaal niet over Fischer.

Daarna brengt de bus me terug naar Reykjavik. Daar breng ik nog een bezoek aan het antiquariaat waar de stoel vandaan komt. Het is mogelijk om erin te verdwalen. Ergens achter enorme stapels boeken ontwaart ik na een kwartier op een stoel een omvangrijke man, die de eigenaar blijkt te zijn. Ik onderdruk de neiging om een 2e hands exemplaar van een matchboek in het IJslands te kopen.

De eerstvolgende maandag ben ik weer in Café Batavia voor (hoe kan het ook anders) de Fischer Random avond. Samen met Monique bedenk ik dat het soort plekken als Fischer's graf op een wereldschaakergoedlijst thuis zou moeten horen, en dat de FIDE daar samen met de UNESCO voor zou moeten zorgen. Misschien moeten we eens gaan polsen her en der?

Tot die tijd houd ik me aanbevolen voor het vervolg van dit reisverslag door de volgende Fischer Z-er.